

Titulli i lëndës: GRAMATIKË HISTORIKE E GJUHËS SHQIPE

Informatat themelore për lëndën	
Njësia akademike:	Fakulteti i Filologjisë, Dega e Gjuhës Shqipe
Titulli i lëndës:	Gramatikë historike e gjuhës shqipe
Niveli:	BA (Baçelor)
Statusi i lëndës:	Obligative
Viti i studimeve:	Viti IV Semestri VIII
Numri i orëve në javë:	4+2
Kreditë ECTS:	8 ECTS
Koha / Vendi:	Klasa Sipas orarit
Mësimdhënësi:	Prof. ass. dr. Shpëtim Elezi
Të dhënat kontaktuese:	shpetim.elezi@uni-pr.edu
Përshkrimi i lëndës:	<p>Gramatika historike e gjuhës shqipe është lëndë që studion sistemin gramatikor të gjuhës shqipe në rrafshin diakronik. Kjo lëndë përshkruan zhvillimin e strukturës gramatikore të shqipes në diakroni duke hetuar proceset, dukuritë dhe mjetet gramatikore të zhvilluara në periudha të ndryshme zhvillimore që nga kohët më të lashta e gjer më sot. Kursi është sintezë e dijeve lidhur me strukturën gramatikore të gjuhës shqipe të zhvilluar në vertikalen historike, duke i ofruar studentit kryesisht njohuri të përgjithshme e të përmbledhura mbi teza e kundërteza të ndryshme rreth formave e formanteve gramatikore të shqipes të zhvilluara në planin diakronik. Për trajtime më të specializuara të çështjeve, kursi e orienton studentin duke i ofruar bibliografi të përzgjedhur.</p>
Qëllimet e lëndës:	<p>Kjo lëndë është ndër kurset formuese që synon t'u ofrojë studentëve njohuri gjithëpërfshirëse për zhvillimin e strukturës gramatikore të gjuhës shqipe në planin diakronik. Qëllimi është që studentët t'i thellojnë dijet e tyre në lidhje me zhvillimin e strukturës së shqipes në diakroni në një dimension sistemi të pashkëputur nga shqipja aktuale gjer në fazat më të largëta indoevropiane. Format dhe formantet gramatikore ndriçohen e rindërtohen përmes metodës historiko-krahasimtare të jashtme (krahasimi i shqipes me gjuhët e tjera IE) dhe përmes krahasimit të brendshëm (krahasimi i strukturës së shqipes aktuale me atë të shqipes së shekujve XVI-XVIII dhe me atë të folmeve të arbëreshëve të Greqisë e të Italisë). Në këtë kurs një vend me peshë zënë fazat e zhvillimit të sistemit gramatikor të shqipes, rrafshet dhe shtresat e zhvillimit të këtij sistemi, duke e parë strukturën gramatikore të shqipes edhe në raport me gjuhët e rajonit të Ballkanit dhe në raport me gjuhët indoevropiane, mënyra e studimit të formave e të formanteve gramatikore të gjuhës dhe mjetet themelore të këtij studimi. Njohja dhe familjarizimi me konceptet dhe zhvillimet themelore në këto studime është një nga</p>

synimet kryesore të kursit. Në të shtrohen mendime, teza e kundërteza rreth etimologjisë së formave e të formanteve gramatikore të shqipes dhe problemeve themelore të historisë së zhvillimit të gjuhës shqipe, si dhe jepen orientimet bazë bibliografike për çështjet e shtruara.

Rezultatet e pritshme të nxënies:

Pas përfundimit të këtij kursi studenti:

- përshkruan proceset e dukuritë gramatikore dhe format e formantet morfologjike të shqipes të përfuara në diakroni.
- rindërton strukturën gramatikore të shqipes të zhvilluar në planin diakronik.
- heton shtresën e dukurive gramatikore IE (indoevropiane), shtresën e dukurive ballkanike dhe shtresën e dukurive gramatikore të veçanta që shfaqen në strukturën gramatikore të shqipes.
- përshkruan fazat e zhvillimit të formave gramatikore të shqipes që nga gjuha IE dhe protoshqipja e gjer më sot.
- krahason konkordancat gramatikore të shqipes me ato të gjuhëve të tjera IE dhe ballkanike.
- krahason tezat dhe kundërtezat e studiuesve lidhur me prejardhjen e formave dhe formanteve gramatikore.
- argumenton lidhur me prejardhjen dhe zhvillimin e formave dhe formanteve gramatikore të shqipes.
- analizon veçori të sistemit gramatikor të shqipes të zhvilluar në diakroni.

Ngarkesa e studentit (duhet të jetë në përputhje me rezultatet e nxënies së studentit)

Aktiviteti	Orë mësimore	Ditë / Javë	Gjithsej
Ligjërata	4	15	45
Ushtrime	2	15	22.5
Përgatitje për test intermediar	3	4	12
Konsultime me mësimdhënësin	10 min	15	2.5
Testi, punimi i seminarit	2	2	4
Detyrë shtëpie	3	15	45
Mësimi individual (në bibliotekë apo në shtëpi)	4	15	60
Përgatitja për provimin final	2	4	8
Koha e vlerësimit (testi, kuizi, provimi final)	2	2	4
Projektet, prezantimet, etj.	4	1	4
Totali			207 orë 207:25=8.28 8 ECTS

Metodat e mësimdhënies:

Mësimi realizohet nëpërmjet ligjëratave që ofrojnë bazën teorike dhe ushtrimeve që ofrojnë bazën praktike. Mësimdhënia gjatë ligjëratave organizohet nëpërmjet një diskutimi interaktiv për tema të caktuara, kurse gjatë ushtrimeve mësimdhënia orientohet kah studentët. Në orët e ushtrimeve mësimdhënësi e menaxhon dhe lehtëson rrjedhën e orës, duke krijuar mundësi që studentët të diskutojnë e të japin mendime të

	<p>argumentuara lidhur me zhvillimin diakronik të strukturës gramatikore të shqipes, kurse sipas nevojës shpjegon e sqaron konceptet e diskutueshme e të paqarta.</p> <p>Studentët do të kenë detyra të vazhdueshme në klasë dhe në shtëpi dhe punime seminari të kryera në mënyrë të pavarur e individuale, por bëjnë edhe punë në çifte e në grupe, si dhe realizojnë projekte që i prezantojnë në klasë për të cilat diskutojnë bashkërisht.</p>
Metodat e vlerësimit:	<p>Pragu i kalueshmërisë është 51%.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Vijueshmëria 10% • Angazhimi 10% • Kolokuiumi I 40% • Kolokuiumi II 40% • Gjithsej 100%. <p>Vlerësimi: 51-60% (nota 6), 61-70 (7), 71-80 (8), 81-90 (9), 91-100 (10).</p>
Literatura bazë:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Demiraj, Sh. (2002, 2015). Gramatikë historike e gjuhës shqipe. Tiranë: Altini. 2. Bokshi, B. (2010). Periodizimi i ndryshimeve morfologjike të shqipes. Prishtinë: ASHAK. 3. Topalli, K. (2011). Gramatikë historike e gjuhës shqipe. Tiranë: QSA.
Literatura shtesë:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Ajeti, I. (1969). Historia e gjuhës shqipe (Morfologjia historike). Prishtinë: Shih edhe në: Studime gjuhësore në fushë të shqipes III. Prishtinë: Rilindja, 1985, ff. 90-225. 2. Ajeti, I. (2017). Studime për gjuhën shqipe. Prishtinë: ASHAK. Në: https://www.ashak.org/repository/docs/StudimeGjuhaShqipeldrizAjeti_804438.pdf 3. ASHAK (2012). Shqipja dhe gjuhët e Ballkanit. (Punime të konferencës, 10-11 nëntor 2011), ASHAK, Prishtinë. Në: https://www.ashak.org/repository/docs/SHQIPJA_DHE_GJUHET_E_BALLKANIT_-_Konferenca_shkencore_659049.pdf 4. Bokshi, B. (1998). Pjesorja e shqipes (Vështirësi diakronik). Prishtinë: ASHAK. 5. Bokshi, B. (2004). Për vetorët e shqipes. Prishtinë: ASHAK. 6. Bokshi, B. (2005). Rruga e formimit të fleksionit të sotëm nominal të shqipes. Prishtinë: ASHAK. (Botimi I, 1980, Prishtinë: ASHAK). 7. Bokshi, B. (2009). Prapavendosja e nyjës në gjuhët ballkanike. Tiranë: ASHSH. (Botimi I, 1984, Prishtinë: Rilindja). 8. Bokshi, B. (2014). Varia. Prishtinë: ASHAK. Në: https://www.ashak.org/repository/docs/VariaUeb_553423.pdf 9. Cimochoowski, W. (2004). Për gjuhën shqipe. Prishtinë: ASHAK. 10. Çabej, E. (1976). Studime gjuhësore III (pjesa I: Hyrje në historinë e gjuhës me fonetikë historike). Prishtinë: Rilindja. 11. Çabej, E. (1986). Studime gjuhësore VII. Prishtinë: Rilindja. 12. Demiraj, B. (2006). Gjon P. Nikollë Kazazi dhe "Doktrina" e tij. Prishtinë: ASHAK. 13. Demiraj, Sh. (1980). Morfologjia historike e gjuhës shqipe, pjesa I-II. Prishtinë. 14. Demiraj, Sh. (1988). Gramatikë historike e gjuhës shqipe. Prishtinë: Rilindja. 15. Demiraj, Sh. (1989). Gjuha shqipe dhe historia e saj. Prishtinë: Rilindja. 16. Demiraj, Sh. (2004). Gjuhësi ballkanike. Tiranë. 17. Demiraj, Sh. (2015). Sistemi i lakimit në gjuhën shqipe. Tiranë: ASHSH. 18. Elezi, Sh. (2018). Sistemi emëror i shqipes në veprën e Pjetër Bogdanit (shek. XVII). Disertacion doktorate. Tiranë: ASA. Në: https://drive.google.com/file/d/1AhDHI9wzuQOoIl1wabp5cVT28ZQ8-oTO/view 19. Elezi, Sh. (2019). Sistemi përemëror i shqipes në veprën e Bogdanit. Prishtinë: ZeroPrint.

20. Fiedler, W. (2004). Das Albanische Verbalsystem in der Sprache des Gjon Buzuku (1555), Prishtinë: ASHAK.
21. Fiedler, W. (2007). Die Pluralbildung im Albanischen, Prishtinë: ASHAK.
22. Fiedler, W. (2018). Vergleichende Grammatik der Balkansprachen, Prishtinë: ASHAK.
23. Hamp, E. P. (2007). Studime krahasuese për shqipen. Prishtinë: ASHAK.
24. Ismajli, R. (2000). Tekste të vjetra. Pejë: Dukagjini.
25. Ismajli, R. (2015). Studime për historinë e shqipes në kontekst ballkanik. Prishtinë: ASHAK. Në:
https://www.ashak.org/repository/docs/RISMAJLI_397704.pdf
26. Ismajli, R. (2021). Për historinë e gjuhës shqipe. Prishtinë: ASHAK.
27. Jokl, N. (2014). Studime për etimologjinë dhe fjalëformimin shqip. Prishtinë: ASHAK.
28. Jokl, N. (2017). Studime historiko-krahasuese për gjuhën shqipe. Prishtinë: ASHAK.
29. Jokl, N. (2019). Gjurmime linguistike historike-kulturore në fushë të shqipes. Prishtinë: ASHAK.
30. Joseph, B. (2021). Studime albano-ballkanologjike. Prishtinë: ASHAK.
31. Likaj, E. (2015). Zhvillime të mjeleve gramatikore të shqipes. Tiranë: ASHSH.
32. Orel, V. (2000). A Concise Historical Grammar of the Albanian Language. Leiden/Boston/Koeln.
33. Pedersen, H. (2003). Studime për gjuhën shqipe. Prishtinë: ASHAK.
34. Riza, S. (1996-2009). Vepra I-V. Prishtinë: ASHAK.

Hartimi i planit mësimor

Java	Titulli i ligjëratës
Java 1:	Zhvillimi i sistemit gramatikor të gjuhës shqipe Periodizimi i ndryshimeve morfologjike të shqipes
Java 2:	Sistemi gramatikor IE; Karakteristikat tipologjike IE të shqipes Ballkanizmat në sistemin gramatikor të shqipes
Java 3:	Dukuritë gramatikore të zhvilluara brenda shqipes Format dhe mjetet gramatikore: mbaresat, prapashtesat, ndërrimet morfonologjike, gjatësia e zanoreve, supletivizmi, tingujt antihiatizues dhe anaptiktikë, fjalët e gramatikalizuara (dëftorët, numërori <i>një</i> , foljet ndihmëse e modale, parafjalët, lidhëzat)
Java 4:	Sistemi emëror i shqipes dhe kategoritë gramatikore të tij; Temat emërore; Fazat e zhvillimit të temave emërore të shqipes; Sistemi A – temat e protoshqipes së periudhës IE; Sistemi B – temat e reduktuara të protoshqipes IE; Sistemi C – temat që i krijoi theksi dinamik dhe Sistemi D – temat e shqipes që njeh shqipja e dokumentuar Paradigma e lakimeve
Java 5:	Sufiksat e shqipes: sufiksat fjalëformues e trajtëformues dhe sufiksat modifikativë-feminativë (-ë, -e, -eshë, -ushë, -onjë, -icë); Kategoria e gjinisë; Kategoria e numrit
Java 6:	Sistemi rasor; Sistemi nyjor – nyja shquese dhe nyja e përparme
Java 7:	Sistemi mbiemëror – temat mbiemërore: temat e plota mbiemërore e temat jo të plota ose defektive mbiemërore dhe relacioni i tyre me mbaresën e gjinisë Sistemi i numërimit
Java 8:	Sistemi përemëror: vetorët, vetvetorët, dëftorët (<i>KOLOKUIUMI 1</i>)
Java 9:	Sistemi përemëror: pronorët, pyetësit-lidhorët dhe përemrat e pacaktuar

Java 10:	Sistemi foljor i shqipes dhe veçoritë e tij; Paradigma e zgjedhimeve: zgjedhimi <i>-mi</i> dhe zgjedhimi <i>-o/-io</i> (I, II, III e IV)
Java 11:	Kategoritë gramatikore të foljes: veta, numri, mënyra
Java 12:	Kategoritë gramatikore të foljes: koha, diateza
Java 13:	Format e pashtjelluara sintetike dhe analitike të foljes
Java 14:	Kategoritë e paepueshme; Fjalëformimi
Java 15:	Sintaksa e fjalisë (<i>KOLOKUIUMI 2</i>)

Politikat akademike dhe kodi i sjelljes

Studentët janë të obliguar t'i vijnë me rregull ligjëratat dhe ushtrimet. Nuk lejohen më shumë se tri mungesa gjatë semestrit. Detyrat që dalin nga këto orë mësimi janë të obligueshme dhe pjesë e vlerësimit të përgjithshëm të studentit. Plagjiatura dhe kopjimi në provime dhe punimet e tjera me shkrim janë të dënueshme. Në rastet e tilla studenti u nënshtrohet masave disiplinore, siç parashihet me rregulloret e UP-së. Sjellja e mësimitdhënësit dhe e studentëve bazohet në kodin e mirësjelljes dhe të etikës në kuadër të UP-së.